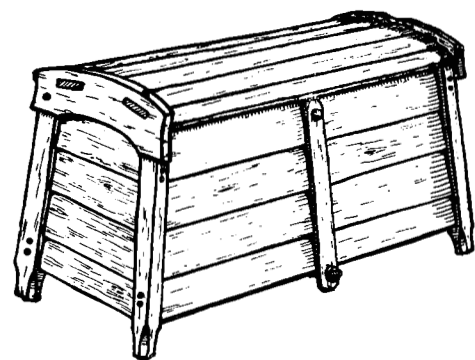

Szuszék készítés az Udvarhely megyei Varságon és Siklódon.

A szuszék készítés egy kihalófélben lévő mesterség, mellyel ma már csak kevés faluban találkozunk s a jelek szerint ott sem sokáig.

Szuszékot általában olyan falvakban szoktak készíteni, ahol közelben „öreg bükkfaerdő” is van. Ilyen falvak Udvarhely megyében: *Pálfalva, Oroszhegy, Firtosvár*alja. Régebben ez a három falu látta el szuszékkal az egész vidéket. Magam azonban itt már egyetlen mestert sem találtam. Ma már csak a távolabbi Siklódon és Varságon él néhány ember, aki érti a szuszék készítés nehéz mesterségét.

1. ábra. Varsági szuszék. — Truhe aus Varság.

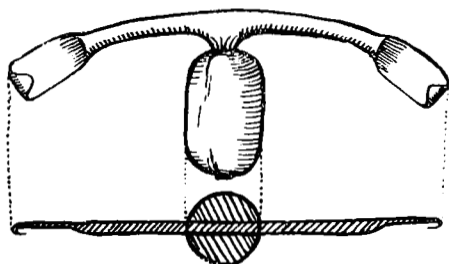
ból bárdoló- vagy faragó-fejszével *deckák*at faragnak. Siklódon a hasábok készítését *szádolás*nak nevezik, a felhasított darabokat, illetőleg *hasábokat csetérek*nek mondják; ezeket *gógába* rakva egynéhány napig száradni hagyják. A hasábok megfaragásához félnyers állapotban kezdenek hozzá, mert ha nyersen faragják, akkor könnyen meggörbül, ha pedig egészen megszárad, annyira megerősödik, hogy nem lehet faragni. Fontos, hogy a fa pontosan szál szerint legyen hasítva, mert csak így nem görbül el.

A hasábokból készülnek az ú. n. *oldal* vagy *odordeszkák*, melyekből a szuszék négy oldala épül fel. Ezeket olyanformán faragják, hogy keresztmetszetét nézve az egyik széle keskenyebb, a másik pedig szélesebb legyen. A szélesebb élít *megfáncolják* vagy *meghornyolják*, azaz egy keskeny vájatot (*fáncot*) vágnak az e célra készült szerszámmal a *fáncolóval* vagy *hornyolóval*. Ezt a szerszámot a falusi kovács készíti el a mester számára.

Ebbe a *fáncba* illeszti bele a szuszékkészítő a másik deszka keskenyebb oldalát olyanformán, mint ahogy a zsindelet szokták egymásba illeszteni. Majd négy erősebb, lábnak kiválasztott hasáb

A varsági és a siklói szuszék készítés lényegében nem különbözik egymástól csupán az alkatrészek elnevezései mások a két faluban.

A készítés módja. A bükkfa törzsének vastagabb részéből kb. egy méter hosszúságú tönköket fűrészelnék le harcsafűrészszel a szuszék méreteinek megfelelően; ezeket a tönköket *ék* és *nagyfejsze* segítségével *hasábokra* hasítják fej. Egy jó fátrzs 28 *hasáb*ot, illetőleg *deckát* is kiad. Ezekből a hasábok-

2. ábra. Fáncoló v. hornyoló. — Werkzeug, zum Trunhenanferten verwendet.

romszög keresztmetszetű alakban faragnak ki. Ezeknek két-két oldalát megfáncolják s abba erősítik bele az oldaldeszkákat. A lábakat úgy állítják be, hogy az a része, amely a *héjja*, vagy *kérge* volt, kívül essék, a bele pedig belül. Így a fa ellenálló ereje nagyobb. A legfelső és legalsó deszkákat egy, vagy két *faszeggel* ideiglenesen a lábakhoz erősítik. A faszegek pontosan ugyanabból a fából készülnek, mert ha nem, elhasítják a deszkát. A szuszék hátsó oldalán lévő legfelső deszka két nyulványa képezi a tengelyt, amelyen az egész fedél forog, illetőleg nyílik. A fedélszerkezet két szélső összetartó oldalát Siklódon *köntyfának*, Varságon pedig *hevedernek* nevezik. Ebbe fúrnak egy lyukat a fedéltengely számára. A fedél teteje lehet teljesen egyenes vagy domború, aszerint, hogy howá készül a szuszék. Ha pl. a kamrában áll, ahol a tetejére is tesznek holmit, akkor inkább egyenes, ha pedig kinn kell állnia a tornáccon, vagy az eresz alatt, akkor domború a fedele, hogy a víz lefolyjék róla.

Ha már a szuszéknak minden része elkészült, következik az *összerakás*. Először a két *bütüt* vagyis az oldalakat állítják össze; a két láb *fáncolásába* pontosan és feszesen beleütik a rövid *oldaldeckákat*, majd a földre teszik és az első és hátsó oldalát verik bele az egyik *bütübe*. Amikor ezzel elkészültek, a tetejére verik a másik *bütüt* is. Ha a négy oldal így össze van állítva, kimérik a *fenékdecka* hosszúságát. Az ideiglenesen beütött

5. ábra. Kotyfa v. heveder. — Detail aus der Dachkonstruktion der Truhe.

faszegek kikopogtatása után a *fenékdeckákat* beleillesztik a legalsó *decka* fáncolásába. Ezt nagyon meg kell szorítani, ezért a két-két lábra egy-egy *istrángot*, vagy láncot kötnek, melyet egy *csaptató-decka* segítségével szorítanak mindaddig, amíg a kis szegeket ismét

mét vissza lehet helyezni a *likakba*. A *fenékdeckákat* ugyanígy rakák össze a két *köntyfd* vagy *heveder* közé erősítve és a *tengelycsapokiba* beleillesztve.

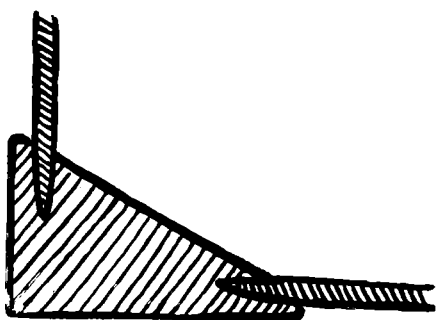
A készen lévő szuszékba beleállanak és úgy próbálják ki erősségét.

Általában kétféle nagyságú szuszéket szoktak ezen a vidéken készíteni, gyakoribb a nagyobb méretű, mely kb. 25—30 véka űrtartalmú, a kisebbek pedig 6—7 vékások. A nagyobb méretű szuszékre középen kívül egy *erősítő-kötést* tesznek, a kisebbeknél ezt az erősítést a belső választófal helyettesíti.

A jól elkészített szuszék szinte légmentesen zár, úgyhogy abba

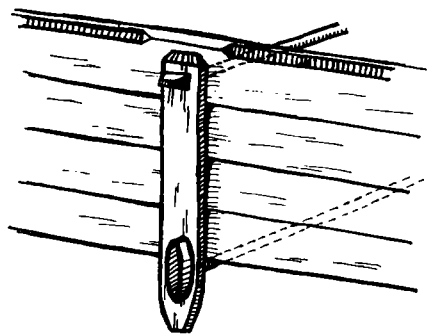
3. ábra. Az oldaldeszkák keresztmetszete. — Querschnitt der Seitenbretter.

4. ábra. Sarokösszeállítás keresztmetszete. — Querschnitt der Eckzusammenfügung.

egér vagy más kártékony állat nem igen tud bejutni. Ezért tarthatnak benne kenyeret, lisztet, leginkább azonban kukoricát, búzát vagy más gabonaféléket. Ruhát nem igen szoktak tartani benne, mint pl. az őrségek vagy a palócok.

Díszítést nem faragnak a szuszékre. Effelét még a legrégebbi darabokon sem találtam. A csíkiaknál is legfőnnebb az egyszerű fenyőágas minta faragása ismeretes. Valamikor vesszőből fonva is készültek szuszékok, erre vonatkozólag Háromszékből ismerünk példákat.

6. ábra. Erősítő kötés a nagy szuszéken. — Befestigungsart bei großen Truhen.

Az elkészült szuszékokat (négyöt darabot) szekérré rakva viszik eladni faluról-falura. A siklódiak a kész szuszékokat darabokra szedik szét, a különálló részeket pedig római számmal jegyzik meg és az eladási helyen állítják össze, vagy megmagyarázzák a vevőnek az összeállítás módját. Leginkább Marosvásárhely és Ludas felé szállítják el a szuszékokat a siklódiak, míg a varsádiak a megye déli részét látják el, az utóbbiak azonban vásárookra nem szállítanak.

Udvarhely megye határán túl, különösen *Sóvárado*n és *Szovátán* (Marostorda megye) értenek e mesterséghez. A siklódiak *Sóvárado*t ma is „szuszékdöngető falu”-nak nevezik, mert ott még sokan foglalkoznak ezzel a mesterséggel.

A szuszék készítés apáról fiúra száll. Segítségül néha beáll nemcsak a család, de még a rokonság is. Mint ahogy a legtöbb háziipari munkát, úgy ezt is, téli időben szokták végezni, amikor nincs más fontosabb elfoglaltsága a férfinépnek. Csak egész kivételes esetekben készítenek megrendelésre más alkalommal is.

A szuszékokat leginkább gabonáért szokták eladni aszerint, hogy mekkora méretű, átlag kb. 2—4 véka gabona az ára. Pénzért ritkán adják el. Ilyenkor a kisebbért 150 lejt (5 pengő), a nagyobbért 200—300 lejt (7—10 P.) kapnak. Ez nem sok ezért a nehéz és különleges munkáért, melyet — mintahogy mondják — még az asztalos sem tud megcsinálni.

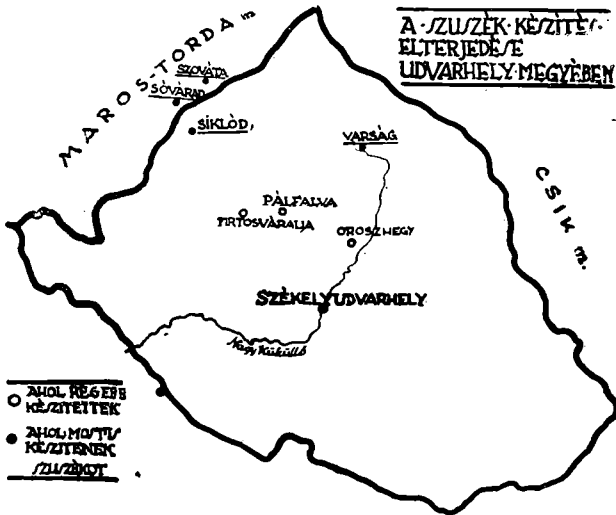
A román uralom alatt azonban szinte teljesen megakadályozta a szuszék készítését a faanyag megszerzésének nehézsége. A faanyag nagyon megrágult és lát még a saját erdejükből is csak hosszas utánjárással tudtak szerezni. A büntetés pedig igen szigorú volt... Ma leginkább úgy jutnak fához, ha a vihar kidönti s így árverésen olcsóbban megvásárolhatják. Különben még a kiadást sem fedezi a kereset.

A *bükkfa*-anyag hiánya miatt ritkábban *fenyőfából* is készítenek szuszékokat bükkfalábakkal, ez azonban természetesen nem olyan tartós, mint a *bükkfából* készült, amely több nemzedéket is kiszolgál; csak a szű tudja elpusztítani.

Ha a szuszék készítését megfigyeljük, itt is megállapíthatjuk azt a néprajzi jelenséget, hogy a régebbi tárgyi és szellemi hagyományok

bizonyos középpontokból kisugározva, a peremvidékre szorulnak, vagy egy-egy földrajzilag is elzárt, főleg hegyek közé rejtett faluban maradnak fenn.

Itten is — amint már említettem, — különösen *Pálfalva*, *Orosz-*

7. ábra. Szuszék készítés elterjedése Udvarhely megyében. — Die Verbreitung der Truhenanfertigung im Kom. Udvarhely.

hegy, *Firtosváralja* voltak azok a falvak, ahol — mintegy három évtizeddel ezelőtt — a legtöbb szuszéket készítették. Ma pedig innen teljesen kiszorult Udvarhely megye legfélreesőbb falvaiba, a megye székhelyétől (Székelyudvarhely) távolabb fekvő *Siklódra* és *Varságra*.

Haáz Ferenc.